Участието на Русе в инициативата „Европейска столица на културата“ – перспективи и предизвикателства

Страхил Карапчански, Боряна Станчева

Ruse's Participation in the "European Capital of Culture" Initiative: Perspectives and Challenges: *The paper introduces the "European Capital of Culture" Initiative and analyzes Ruse's strategy to participate in the competition for the title. The initiative will be hosted for the first time by a Bulgarian city in 2019 and the selection procedure has been already started. The paper emphasizes on the perspectives that the candidacy unveils as well as the challenges which are to be overcome.*

Key words: European Capital of Culture, urban regeneration, cross-border cooperation, EU Strategy for the Danube Region

ВЪВЕДЕНИЕ

С решение от 14.07.2011 г. Общински съвет – Русе заявява намерението на града да участва в престижната надпревара за „Европейска столица на културата“ през 2019 г. Инициативата се счита за едно от най-мащабните събития в сферата на културата в Европа – възникнала през 1985 г. по идея на тогавашния министър на културата на Гърция Мелина Меркури, „Европейска столица на културата“ е организирана в повече от 40 града, сред които Атина, Линц, Стокхолм, Есен, Генуа, Ливърпул, Дъблин, Мадрид, Берлин, Париж и Лисабон. Целта на инициативата е да подчертае богатството и многообразието на европейските култури, да изведе на преден план техните допирни точки, да стимулира сътрудничеството във всички сектори на културата и да допринесе за процеса на изграждане на нова европейска идентичност.

Получаването на титлата „Европейска столица на културата“ е свързано с редица средносрочни и дългосрочни ефекти, които променят динамиката на градско развитие и нагласите на местните общности. Освен икономическо пробуждане, инициативата цели да помогне на градовете и техните жители да преоткрият отличителните си характеристики и да ги претворят в култура, да ускорят обновяването на градовете, да подобрят тяхната инвестиционна привлекателност, да активизират културния живот и да привлекат повече туристи.

Настоящата статия анализира перспективите и предизвикателствата, свързани с решението на Русе да се кандидатира за титлата „Европейска столица на културата“ през 2019 г.

„ЕВРОПЕЙСКА СТОЛИЦА НА КУЛТУРАТА“ – СТИМУЛ ЗА ГРАДСКО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И РАЗВИТИЕ

Идеята за организирането на широкомащабно културно събитие стартира с избирането на Европейски град на културата, за каквито в началото са предпочитани утвърдени културни средища. Нарасналият интерес към конкурса рефлектира и върху наименованието на титлата – „Европейска столица на културата“, а от 1992 г. до 2003 г. инициативата е съпътствана и от паралелна програма за „Европейски месец на културата“. През 2005 г. Съветът на ЕС приема нови процедурни правила за избор на културна столица, според които щафетата ще бъде предавана ежегодно между два града, съответно от нова и стара държава-членка.

Тенденцията в последните години сочи, че броят на градовете, които се впускат в надпреварата за „Европейска столица на културата“ непрекъснато нараства. Въпреки че малка част от тях биват удостоявани със званието, ползите от участието са осезаеми във всички сфери на градското развитие – мобилизирането на заинтересовани лица от културния сектор, ревизирането на културните политики и

разгръщането на мрежа от междусекторни партньорства променят трайно облика на регионите.

Резултатите от проведено сред отговорни за провеждането на инициативата лица анкетно проучване показват, че това е културното събитие, което според тях в най-голяма степен може да повлияе положително върху развитието на града. В своя доклад Робърт Палмър анализира развитието на инициативата в периода 1995-2004 г. и достига до следните ключови изводи[1]:

- „Европейска столица на културата“ увеличава значително броя на посетителите в градовете носители на титлата в рамките на съответната година и в периода след това – средно с около 12%;
- Инициативата е в състояние да генерира възвръщаемост от 8-10 евро за всяко инвестирано евро, като освен това стимулира икономическия растеж и заетостта;
- Инициативата насърчава социалното включване и междукултурния диалог, развива доброволчеството и стимулира социалната кохезия;
- 77% от финансирането идва от частни източници, а делът на частните приноси възлиза средно на 13% от общите бюджети на градовете за съответната година.

Европейският съюз решава кои държави да излъчат кандидати. Всяка година (от 2005 г. насам) се излъчват 2 града от 2 различни държави. През 2019 г. е ред на Италия и България. Заинтересованите градове подават документи 6 години преди годината, в която град от съответната държава ще бъде избран за Европейска столица на културата.

Съществуват 2 етапа на кандидатстване: предварителен подбор и окончателен подбор. При предварителния подбор, жури от 13 експерти оценява кандидатурите. Журито дава препоръки и избира градовете, които минават в следващата фаза. България приключи подготвителната фаза от процедурата, в която градовете кандидати имаха възможност да подготвят своите концепции за събитието през 2019 г. На 18 октомври 2013 г. кметовете на осем български града декларираха желание да се включват в състезанието и депозираха кандидатурите на своите градове[2].

До края на 2013 г. предстои заседание на експертното жури, което ще разгледа конкурсните визии на българските градове кандидати за „Европейска столица на културата“ и ще обяви кои от тях преминават на следващия етап от състезанието. Журито, което подбира градовете финалисти, се състои от 6 експерти, назначени от заинтересованата държава-членка (в случая България), и 7 експерти, представляващи институциите на Европейския съюз – Европейският парламент, Европейската комисия и Комитетът на регионите. Българският град, които ще домакинства инициативата за пръв път в нейната история, ще бъде окончателно избран с решение на Съвета на Европейския съюз през 2015 г.

При избора на „Европейска столица на културата“ се оценяват:

► фокусът върху европейското културно многообразие и общите културни ценности, обобщени в рамките на критерия „Европейско измерение“;

► сътрудничеството между културни институции;

► активността на гражданите в културния живот, обобщени в рамките на критерия „Град и граждани“.

Успешната кандидатура на един град съчетава елементи на добро управление, балансирано финансиране, иновативна културна програма, включваща и мащабна

[1] Вж. Palmer/Rae Associates: European Cities and Capitals of Culture: Study Prepared for the European Commission, Brussels, Palmer/Rae Associates International Cultural Advisors. Source: http://ec.europa.eu/culture/pdf/doc654_en.pdf. 2006.

[2] Вж. Русе в надпревара с още седем града за Европейска столица на културата. В-к Утро, http://utroruse.com/article/18032/. 18.10.2013.

комуникационна стратегия.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Решението Русе да кандидатства за „Европейска столица на културата“ е резултат от усилията за утвърждаване на града като културен център в Дунавския регион и използването на културата като средство за градско възстановяване и икономически растеж. В съревнованието с други градове кандидати от България, Русе се позиционира като „Град на свободния дух“. Като част от подготовката на кандидатурата, Община Русе учреди едноименна фондация, чиято цел е да извършва дейности в обществена полза, да ръководи цялостния процес на кандидатстване и да осъществява връзка между партньори от културните, научните и бизнес средите. Към фондацията заседава Обществен съвет с представители на местните културни институти, на академичните среди, на ключови организации, артисти и други заинтересовани страни, които дават своя принос към кампанията „Русе – град на свободния дух“.

Русе е град с разпознаваем културен профил и установени традиции в множество сфери на изкуството. Стъпвайки върху изградената културна инфраструктура, градът е в състояние да преоткрие ролята на културата като движещ фактор за регионално развитие и икономически растеж, което е свързано с постигането на устойчиви резултати и цялостно преструктуриране на културния сектор. За тази цел е необходимо културата да се превърне в приоритетна сфера за инвестиране на публичен ресурс и да се концентрират усилия в посока на ефективното промотиране на местни културни продукти и дестинации. През последните пет години финансирането на сектор Култура в Русе варира между 4 и 7% от общия общински бюджет. С други думи, в периода 2009 – 2013 г. издръжката за култура възлиза на 11 272 307 лв. За сравнение, концепцията Русе 2019 предвижда до 2020 г. делът да нарасне до 10%, а разходите за реализирането на културната програма 2014-2020 г. да нараснат четирикратно до 20,19 млн. евро.

Стратегическата визия за превръщане на културата във фактор за устойчиво градско развитие е отразена в Плана за развитие на Община Русе за програмния период 2014-2020 г. Като приоритетна цел е формулирано утвърждаването на културата като ресурс за устойчиво обновяване и развитие на градски пространства, икономически, културни и обществени сектори, като инструмент за приобщаване и сътрудничество в регионален, национален, трансграничен и транснационален мащаб, като средство за разгръщане на творчески потенциал на местните общности, което от своя страна ще гарантира висок стандарт, нова добавена стойност и качество на живот. Този процес се основава на ефективно прилагане на иновативни подходи, стимулиране на креативността, привличане на нови публики, подобряване на културната инфраструктура, насърчаване развитието на креативните и творчески индустрии, подобряване на достъпа до културата и създаване на възможности за участие и включване в културния процес[3]. В този смисъл, участието в надпреварата за „Европейска столица на културата“ през 2019 г. е шанс за преструктуриране на културния сектор, за разработването на дългосрочни културни политики, насочени към изграждането на устойчиво културно развитие, на междусекторни партньорства и на иновативни културни събития. Всички тези ефекти са предпоставки за създаването на една по-динамична икономическа и социална среда не само в Русе, но и в региона.

На второ място, участието на Русе в европейската надпревара е предпоставка за консолидиране на културния сектор в града, за активизиране на творческата инициатива и за създаване на диалог между заинтересованите представители на публичния, частния и неправителствения сектор. Налагането на нови културни

[3] Вж. План за развитие на Община Русе 2014-2020. http://www.ruse-bg.eu/bg/pages/169/index.html,

формати и практики се сблъсква с необходимостта от привличане на по-широки публики, които да бъдат активни участници в културния процес. Ръководената от култура трансформация (culture-led regeneration)[4] е нов подход за съживяване на градските пространства, но нейният успех е в пряка взаимовръзка с ангажираността на местните общности към случващата се промяна и интереса им към културния живот. Ето защо недостатъчната активност и идентификация на жителите на Русе с културните събития в града и региона трябва да се разглежда като потенциално предизвикателство.

Добавената стойност в кандидатурата на Русе е трансграничният аспект, който предвижда активното включване на трансграничния регион Русе – Гюргево в реализирането на концепцията за културната програма през 2019 г. Трансграничното партньорство е важен елемент от нашата кандидатура, който допринася за иновативността на концепцията за културна програма през 2019г. Комуникацията със съседите винаги е свързана с предизвикателства, защото предполага преодоляването на граници – физически и ментални. Историята на успеха на сътрудничеството в тази част на българо-румънската граница предполага задълбочаването на културните връзки между градовете от двете страни на Дунава и поставянето на сътрудничеството на една нова платформа за културен диалог и съвместни инициативи. Този процес е свързан и с утвърждаването на Дунав като елемент, създаващ обща идентичност, и надхвърлянето на представата за него като държавна граница. Мисленето за културата в по-широк, трансграничен мащаб, преминава през откриването на нови, „гранични“ форми на култура, които са експеримент на креативността и новаторството и се характеризират с откритост и достъпност, диалог и участие.

Въпреки че Българо-румънският трансграничен регион, към който принадлежат Русе и Гюргево, е пресечен от най-плавателната река в Европа, той продължава да оглавява класациите по най-ниски доходи на глава от населението в целия Европейски съюз. Влошеното състояние на инфраструктурата в комбинация с ниския икономически ръст и високата безработица рефлектират върху демографския профил на региона и водят до обезлюдяване на обширни територии. Макар да успява да неутрализира част от негативните последици от изостаналото развитие на Северна България и Южна Румъния, Русе все пак усеща негативното влияние на тези процеси. Неблагоприятните ефекти се подсилват и от тенденциите за забавяне на децентрализацията, което на практика концентрира по-голямата част от ресурсите и потенциала за културна иновация в рамките на малка част от територията на страната, а именно столицата. Ето защо преодоляването на изолацията и периферния статус на Северна България се очертава като едно от главните предизвикателства пред русенската кандидатура.

ПЕРСПЕКТИВИ

Принадлежността към Дунавския регион и трансграничното сътрудничество отличават кандидатурата на Русе и подсилват европейското ѝ измерение. Темата за река Дунав е централна в концепцията на Русе за културна програма през 2019 г.[5], а трансграничният аспект на русенската кандидатура е безпрецедентен в рамките на българското състезание за „Европейска столица на културата“. В допълнение, социално-икономическата перспектива за развитието на града е директно свързана с динамичното сътрудничество с държавите, разположени по поречието на Дунав. В тази връзка, проектът Русе 2019 се вписва в контекста на Стратегията на ЕС за

[4] Вж. Binns, L.: Capitalising on Culture: an Evaluation of Culture-Led Urban Regeneration Policy. Source: http://arrow.dit.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=futuresacart. 2005-01-01.

[5] Вж. Формуляр за кандидатстване за званието „Европейска столица на културата“ през 2019 г. на Русе: „Русе – град на свободния дух“. http://www.ruse2019.eu/pdf/.

Дунавския регион – обстоятелство, което добавя стойност към кандидатурата на Русе и я прави силно разпознаваема в европейски план. Свързвайки стари и нови държави-членки, които са част от гъсто населения басейн на Дунав, Стратегията предлага макрорегионален подход за обединяване на усилията на заинтересованите страни и за преодоляването на конкретни предизвикателства като обезлюдяване и замърсявания. Привлекателността на Дунавския регион е свързана преди всичко с общата история и традиции, култура и изкуства, които свързват различните общности в региона. С интегриран подход и общи действия Стратегията цели да превърне региона на река Дунав в световна „търговска марка“ и да насърчи създаването на междусекторни връзки, в т.ч. в областта на културата и туризма и контактите между хората. Реализирането на дунавски проект за „Европейска столица на културата“ и включването на Русе в приоритетни дейности, финансирани в рамките на Стратегията на ЕС за Дунавския регион, в т.ч. по предстоящата транснационална програма за сътрудничество „Дунав 2014-2020“, се вписват в дългосрочната перспектива за развитието на града и региона и предоставят значителен ресурс за обновяване и градско възстановяване.

В подкрепа на тази възможност се явява фактът, че Русе има опит в трансграничното сътрудничество с побратимения на отсрещния бряг на река Дунав от румънска страна град Гюргево. Активно се работи за насърчаване на трансграничните връзки между местните власти, бизнеса и неправителствения сектор в различните сфери. На фона на общия контекст на трансграничното сътрудничество, Русе се отличава с това, че предприема конкретни стъпки за съвместно стратегическо планиране и координиране на дългосрочни приоритети за развитие със съседния румънски град Гюргево, което е абсолютен прецедент по протежението на българо-румънската граница. През 2012г. е приет Мастерплан за интегрирано управление на възможностите за развитие в еврорегиона Русе – Гюргево[6], който представлява единствен по рода си към момента продукт с новаторски визия и послания. Мастерпланът е разработен като съвместен документ на две независими и самостоятелни общини, които правят опит да хармонизират разработваните от тях политики, за да направят споделената територия по-привлекателна и леснодостъпна, въпреки наличието на разделящата ги естествена речна граница. Мастерпланът и съдържащите се в него проекти за трансгранична инфраструктура може да се разглеждат като инструмент за успешното развитие на Русе и Гюргево в рамките на един истински еврорегион, промотиращ икономическа, социална и териториална кохезия. Интензифицирането на трансграничните връзки в резултат на участието на Русе в надпреварата за „Европейска столица на културата“ е в състояние да динамизира процеса по превръщане на трансграничния регион Русе – Гюргево в обединение от типа еврорегион или Европейска група за териториално сътрудничество (ЕГТС). В тази връзка, през септември 2013 г. кметовете на Русе и побратимения Гюргево подписаха Споразумение за създаване на трансграничен регион Русе – Гюргево като устойчив инструмент за сътрудничество в рамките на кандидатурата на Русе за „Европейска столица на културата“[7].

На следващо място, участието на Русе в надпреварата за титлата през 2019 г. е свързано с възможността за засилване на местната и регионална културна идентичност и за повишаване степента на разпознаваемост на Русе в европейски мащаб. Според доклада на Робърт Палмър това е една от най-често срещаните цели, които градовете кандидати си поставят. Установено е, че не само успешното реализиране на проекта „Европейска столица на културата“, но и участието в

[6] Вж. ЕРГО Мастерплан. http://www.ruse- bg.eu/uploads/files/Strategii%20i%20Otcheti/ERGO_Masterplan_BG.pdf. 2012.

[7] Вж. Русе и Гюргево с обща кандидатура за Европейска столица на културата. http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=1150628. 28.09.2013.

подготвителните етапи допринасят за подобряване на външния имидж на града, от една страна, и за стимулиране на перцепциите относно измеренията на регионалната идентичност от местните общности, от друга страна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Клод Валет – директор „Регионално развитие“ на проекта на тазгодишната „Европейска столица на културата“ Марсилия заявява, че „културните политики са фундаментални днес, те представляват една от осите за растеж на икономиката“[8]. Чрез инициативата „Европейска столица на културата“ Европейският съюз цели да създаде „ефекта на снежната топка“, чрез който основният европейски капитал – културата и туризма – да способства постигането на социално, икономическо и териториално сближаване между европейските държави и техните общества.

Участието на Русе в надпреварата за домакинство на първото издание на престижната инициатива в България през 2019 г. е свързано с дългосрочен процес на трансформация на нагласите относно ролята на културата във формирането на икономическия профил и идентичността на региона. Това е шанс за динамизиране на международните контакти, за създаване на дългосрочна визия за развитието на града и за дефиниране на нови културни политики.

ЛИТЕРАТУРА:

[1] Palmer/Rae Associates: European Cities and Capitals of Culture: Study Prepared for the European Commission, Brussels, Palmer/Rae Associates International Cultural Advisors. Source: http://ec.europa.eu/culture/pdf/doc654_en.pdf. 2006.

[2] Русе в надпревара с още седем града за Европейска столица на културата. В-к Утро, http://utroruse.com/article/18032/. 18.10.2013.

[3] План за развитие на Община Русе 2014-2020. http://www.ruse-bg.eu/bg/pages/169/index.html.

[4] Binns, L.: Capitalising on Culture: an Evaluation of Culture-Led Urban Regeneration Policy. Source: http://arrow.dit.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=futuresacart. 2005-01-01.

[5] Формуляр за кандидатстване за званието „Европейска столица на културата“ през 2019 г. на Русе: „Русе – град на свободния дух“. http://www.ruse2019.eu/pdf/.

[6] ЕРГО Мастерплан. http://www.ruse- bg.eu/uploads/files/Strategii%20i%20Otcheti/ERGO_Masterplan_BG.pdf. 2012.

[7] Русе и Гюргево с обща кандидатура за Европейска столица на културата. http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=1150628. 28.09.2013.

[8] Bullen, C.: European Capital of Culture as a regional development tool? The case of Marseille-Provence 2013. Source: http://www.tafterjournal.it/2011/12/05/european-capital-of-culture-as-a-regional-development-tool-the-case-of-marseille-provence-2013/. December 2011.

За контакти

Ас. Страхил Карапчански, катедра „Европеистика“, Русенски университет „А.Кънчев“, тел. 082 888 709, e-mail: karapchanski@gmail.com

Докторант Боряна Станчева, катедра „Европеистика“, Русенски университет „А.Кънчев“, тел. 082 888 708, e-mail: bstancheva@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран

[8] Вж. Bullen, C.: European Capital of Culture as a regional development tool? The case of Marseille-Provence 2013. Source: http://www.tafterjournal.it/2011/12/05/european-capital-of-culture-as-a-regional-development-tool-the-case-of-marseille-provence-2013/. December 2011.